

Home » Meninger » «The spirit of Marikana» – et vendepunkt i sørafrikansk fagbevegelse?

«The spirit of Marikana» – et vendepunkt i sørafrikansk fagbevege

Posted on 18 June 2018 by **Tore Linné Eriksen** in **Meninger** // 0 Comments

Arbeidere ved Lonmins gruve er samlet for å møte Sør-Afrikas daværende president Jacob Zuma. Foto: [GovernmentZA](#)

Massakren på 34 streikende gruvearbeidere ved har endret forhold innad i sørafrikansk fagbevegelse, men også forholdet mellom arbeiderorganisasjonene og det mektige partiet ANC. Den brutale hendelsen kan gjøre det vanskeligere å holde på fruktbar kapitalen og arbeiderbevegelsen, men er Marikana et vendepunkt i sørafrikansk historie?

About **Tore Linné Eriksen** ([10 Articles](#))

Tore Linné Eriksen er faglitterær forfatter, historiker og professor emeritus ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

I forbindelse med Knut Kjeldstadlis 70-årsdag får han et festskrift i form av en bok i gave for å ære hans virke som arbeiderbevegelseshistoriker. Denne teksten utgjør et av kapitlene.

Både historiefaget generelt, og studiet av kollektive bevegelser mer spesifikt, handler om strukturer og aktører, framsteg og tilbakesteg, lange linjer og brå kast, forhold som disponerer og forhold som utløser, vendepunkter og punkter hvor ikke så mye vender. Alt dette – og mere til – kan vi lære av Knut Kjeldstadlis rike forfatterskap, som forteller ikke bare om hva som skjer når bevegelser beveger seg, men om hva som skjer når kamp for endringer støter mot motkrefter ovenfra.²

Omslag for boken, designet av **Trine Rogg Korsvik**.

I denne artikkelen vil jeg forsøke å anlegge et slikt perspektiv på fagbevegelsens kamp og politiske allianser i Sør-Afrika. Som utgangspunkt er valgt massakren ved Marikana-gruvene 16. august 2012, der 34 streikende arbeidere i en platinagruve ble drept av politiet. For mange sørafrikanere minnet dette om apartheidregimets massedrap på fredelige demonstranter under Sharpeville-massakren i 1960 og massedrapene på skoleungdom i Soweto

Sis

i 1976. Men denne gang skjedde det i et demokratisk Sør-Afrika, under ledelse av African National Congress (ANC). Ikke bare det, streiken blei også fordømt av det største gruvearbeiderforbundet, National Union of Mineworkers (Num), som stilte opp i forsvar for eierinteressene. Dette forbundet er igjen en del av den dominerende fagføderasjonen Congress of South African Trade Unions (Cosatu), som utgjør en viktig støttespiller for regjeringa.

Når streiken og massakren fortjener så stor oppmerksomhet, både i forskningslitteratur og i politisk debatt, er det fordi gruvnæringa ikke er en marginal sektor i Sør-Afrika. Landet står for over 70 prosent av all produksjon av platina, som har gått forbi gull målt i eksportverdi og sysselsetting. Det er ikke mange økonomiske suksesshistorier i Sør-Afrika etter 1994, men platinaproduksjonen var lenge en av dem.³ Sør-Afrika har de tre største selskapene i verden: Anglo American Platinum (Amplats), Implats Platinum og Lonmin, og det var i det siste av dem at streiken og massakren fant sted. De ligger alle i «platinabeltet» nord for Gauteng.

Gruvedrift og industri har skapt grunnlaget for en sørafrikansk arbeiderklasse og en fagbevegelse som i omfang og styrke er uten sidestykke i Afrika, og som derfor er i stand til å påvirke det politiske landskapet. Spørsmålet er derfor om det er mulig å se «the Marikana moment» som vendepunkt eller vannskille i sørafrikansk historie, slik bl.a. sosiologen Peter Alexander har gitt uttrykk for.⁴ «Vendepunkt» er selvsagt ikke noe stringent begrep, og det gis ingen presise kriterier for hva som må ha skjedd etter 2012 for at en slik konklusjon kan trekkes. Men et vendepunkt må i alle fall innebære et skifte i retning av en fagbevegelse som er mer uavhengig både av ANC-alliansen og statsapparatet, og hvor det som kan kalles en «venstreopposisjon» innenfor arbeiderbevegelser får økt oppslutning. Deler av litteraturen rett etter streiken og massakren inneholder også forhåpninger om at fagbevegelsen ville utvikle et fellesskap med mange av de sosiale bevegelsene – ikke minst i byene – som kjemper mot privatisering, nedskjæringer og nyliberalisme, og at dette på lengre sikt ville hatt potensial til å endre styrkeforholdet mellom arbeiderklasse, stat og kapital.⁵

Kampen mot apartheid

Selv om streiken og massakren ved Marikanagruvene blei utløst av spesifikke bolig-, arbeids- og lønnsforhold, sammen med langvarig misnøye med det Cosatu-tilknyttete gruvearbeiderforbundet, foregår kamper på arbeidsplassen aldri i noe vakuum. For å forstå kollektive bevegelser må det – selv i en kort artikkel – legges vekt på «helhet og antagonistiske forhold».⁶ Det er særlig påkrevd i et samfunn med en tung arv fra apartheidsystemets rasebaserte kapitalisme, og hvor «mineral- og energikomplekset» har dominert økonomien helt fra slutten av 1800-tallet.⁷ Denne akkumulasjonsmodellen har bygd – og bygger – på en sterk eierkonsentrasjon og tette forbindelser mellom stat og kapital. Et historisk trekk, som fortsatt lever, er den sørafrikanske gruveproduksjonens forankring i migrantarbeidersystemet, der arbeiderne kan betales under eksistensminimum fordi familien er igjen på landsbygda og har ansvaret for den sosiale reproduksjonen. Fram til 1980-tallet var svarte arbeideres kamp for sine rettigheter også forbudt. Fagbevegelsens sterke posisjon bunner i dens historiske rolle under sluttkampen mot apartheid. Ofte regnes Soweto-opstanden i juni 1976 som starten på den breie motstanden som til slutt førte til rasistdiktaturets fall. Men det er gode grunner til å tidfeste denne epoken til 1973, da spontane streiker ved flere

arbeidsplasser i Durban spredte seg til store deler av landet. Ønsket om å pynte på fasaden, og samtidig kanalisere kampen på arbeidsplassene inn i mer kontrollerbare former, fikk det hvite parlamentet til å åpne for afrikanske fagforeninger og kollektive forhandlinger ved inngangen til 1980-tallet, riktignok med unntak for landarbeidere og ansatte i offentlig sektor. Det førte raskt til en strøm av nye fagforeninger, som i 1983 var med på å danne United Democratic Front (UDF) sammen med flere hundre kirkesamfunn, sosiale bevegelser, ungdoms- og studentbevegelser og grasrotorganisasjoner.⁸

National Union of Mineworkers (Num) var det største forbundet da en ny landsorganisasjon – Congress of South African Unions (Cosatu) – blei stiftet i 1985. To år etter la gruvearbeiderforbundets 340 000 medlemmer ned arbeidet i tre uker. En lang rekke mindre streiker brakte tallet på streikende arbeidere dette året opp i 600 000.⁹ Gruvearbeiderforbundet spilte også en nøkkelrolle da fagbevegelsen knyttet seg til de politiske strømningene som var forbundet med ANC.¹⁰ I 1987 blei UDF forbudt, men i frykt for streiker og utenlandske protester, vågde det vaklende regimet ikke å kneble Cosatu. Fagbevegelsen blei derfor kjernen i et nytt – og løsere – nettverk, Movement for Democracy.

Kompromisser eller elitepakt?

Økonomisk krise, økt folkelig motstand, utenlandsk press og sørafrikansk nederlag i krigene i Angola og Namibia ga ikke Nasjonalistpartiet noe annet valg enn å søke forhandlinger med ANC. I 1990 blei forbudet mot frigjøringsbevegelsen opphevet, Mandela slapp ut av fengslet etter 26 år, og det var Cosatu som ga ANC organisatorisk kraft og ressurser. Ikke overraskende blei gruvearbeiderforbundets karismatiske generalsekretær, Cyril Ramaphosa, utnevnt til samme stilling i ANC og sjefsforhandler i overgangsfasen.¹¹ Det var denne faglig-politiske alliansen, som også Det sørafrikanske kommunistpartiet (SACP) sluttet seg til, som ga ANC valgseieren med 63 prosent av stemmene i 1994, og som gjorde Nelson Mandela til landets første demokratisk valgte president.

Men det er i denne overgangsperioden mellom 1990 og 1994 vi også finner kimen til mange av de motsetningene innenfor arbeiderklassen og fagbevegelsen som vil bli behandlet nedenfor. Det skyldes ikke minst alle de kompromisser som blei unngått for å hindre blodige konflikter eller et rasistisk militærkupp. Det hvite Nasjonalistpartiet blei beroliget av en grunnlov med privat eiendomsrett og løfter om forsoning. Innenlandsk monopolkapital og internasjonale storselskaper la press på ANC, og Cosatu gikk stilltiende med på å legge sitt gamle krav om å nasjonalisere gruve- og finansselskaper i skuffen.¹² Cosatu fikk til gjengjeld nominere tjue kandidater på sikker plass i Parlamentet. I tillegg blei mange sugd opp i offentlig administrasjon og statselskaper, noe som tappet fagbevegelsen for et radikalt sjikt av tillitsvalgte med erfaringer fra «golvet», og beskrevet som «a paradox of victory».¹³ Det har også vært en kort vei fra toppstillinger i Cosatu til det private næringslivet, der et statlig program for «black economic empowerment» har gitt afrikanere med gode politiske forbindelser både store formuer og styreverv i banker, gruveselskaper og andre storkonserner.¹⁴ Det mest slående eksemplet er Cyril Ramaphosa, som vi har møtt ovenfor, og som vi skal møte igjen nedenfor.

Cosatu deltok aktivt i utformingen av Labour Relations Act (1995), som sikret full organisasjonsfrihet, streikerett og kollektive forhandlinger. I tillegg kom National Economic Development Labour Council (Nedlac) til å utgjøre det institusjonaliserte rammeverket for samarbeidet mellom stat,

fagbevegelse og arbeidsgivere. Men kompliserte og langvarige meklingsprosedyrer, sammen med sentrale oppgjør med treårsavtaler, har også blitt framhevet som årsak til demobilisering, byråkratisering og motstanden i fagbevegelsens ledersjikt mot å intensivere klassekampen i det neste tiåret.¹⁵ Etter 1994 fikk den økonomiske politikken et stadig mer nyliberalistisk preg, som svekket de sosialdemokratiske reformene som Cosatu hadde kjempet fram. Denne kursen blei utvilsomt staket ut av visepresident Thabo Mbeki, som i 1999 overtok etter Mandela som president. Ikke minst førte handelsliberalisering til rasering av arbeidsplasser i konkurranseutsatte sektorer, deriblant fottøy- og tekstilindustri, stål- og bilindustri, som tradisjonelt har hatt mange fagorganiserte.¹⁶ De mektige storselskapene fikk fritt spillerom til å flagge ut, registrere seg på Londonbørsen og opprette filialer i skatteparadiser. Utstrakt bruk av underleverandører, outsourcing, private bemanningsbyråer med innleid arbeidskraft på usikre kontrakter, med lave lønninger og svak tilknytning til fagbevegelsen, er i Sør-Afrika kjent som «flexploitation». Dette kan også ses som en bevisst strategi for å drive fagbevegelsen over på defensiven.¹⁷

Parallelt med disse endringer, har det også skjedd et skifte i fagbevegelsens sosiale sammensetning. I tillegg til at stigende arbeidsløshet har rammet Cosatus tidligere kjerneområder, har det funnet sted en kraftig vekst i offentlig sektor og private tjenestenæringene. Flere holdningsundersøkelser viser klart at de ansatte innenfor administrasjon, skoler og helsestell helst oppfatter seg som middelklasse, og at de foretrekker reformer framfor grunnleggende endringer i maktforholdene i samfunnet.¹⁸ Det betyr likevel ikke at de er skjermet mot de mange krisetrekke i det sørafrikanske samfunnet. I 2010 streiket 1,3 millioner i statlig og kommunal sektor, og bidro til en historisk rekord med tap av 20 millioner arbeidsdager i dette året. Det handlet ikke bare om lønn, men også om bedre vilkår for fast tilsetning og mindre bruk av bemanningsbyråer.¹⁹

En annen viktig forskjell fra 1980-tallet er at Cosatu langt oftere tar avstand fra sosiale bevegelser og protestaksjoner, i alle fall når de rettes mot lokale og statlige myndigheter. Det forhindrer ikke at mange enkeltmedlemmer er aktive i kampen mot privatisering av vannforsyning, strømleveranser og andre fellesgoder.²⁰ Men ledelsen er utvilsomt utsatt for press fra sine alliansepartnere som er mindre begeistret for kampformer utenfor det parlamentariske systemet, og Cosatu har derfor beveget seg vekk fra 1980-tallets «social movement unionism».²¹

På vei mot Marikana

I tillegg til de generelle utviklingstrekk som kort er skissert ovenfor, er det også spesifikke forhold i platinagruvene som utløste streiken ved Marikana i 2012. Ikke minst sprang den ut av voksende misnøye med at en så liten del av Lonmins superprofitter under råvareboomen etter 2002 tilfalt staten eller dem som gravde fram rikdommene. Dette ser ut til å føye seg inn i et strukturelt mønster i Sør-Afrika, der omfattende streiker gjerne skjer når konjunkturerne begynner å peke nedover etter et høydepunkt. Uten å undervurdere subjektive forhold hos aktørene setter Cenk Saracoglu dette i sammenheng med lange linjer eller «sykliske bølger» i kapitalismens historie i Sør-Afrika, og finner det samme både ved den afrikanske gruvearbeiderstreiken i 1946 og Durbanstreikene i 1973. Begge blei etterfulgt av en epoke med kraftigere motstand mot apartheidsystemet.²² Lonmins egne regnskaper viser rekordhøye utbetalinger til

styremedlemmer, toppledere og aksjonærer, samtidig som skatten i Sør-Afrika blei redusert gjennom prismanipuleringer, overbetaling for «selskapstjenester» og skattetriksing via søsterselskaper i Bermuda. Uten lekkasjer til skatteparadis og skattejuks ville selskapet ikke ha hatt noen problemer med å etterkomme lønnskravene.²³

På samme måte som under en streik ved et av de andre gruveselskapene tidligere på året, blei initiativet til Marikana-streiken tatt av dem som utførte det krevende, risikofylte og lavlønte arbeidet med å bore hull for dynamittladninger.²⁴ Kravet om 12 500 Rand i måneden, som ville gi mer enn en fordobling for de fleste, blei opprinnelig utformet av arbeidere ved Amplats- gruvene ut fra hva som var et minimum for å leve et anstendig liv.²⁵ Beløpet sto i skarp kontrast til den treårsavtalen National Union of Mineworkers (Num) – som på grunn av sitt medlemstall var selskapets eneste godkjente forhandlingspartner ved Lonmin – hadde inngått.

Politifolk skyter på streikende gruvearbeidere. i Marikana i Sør-Afrika. Foto: Stillbilde fra politiets video

Ved Marikanagruvene var det ikke bare et spørsmål om lønn, men om det samfunnet – inkludert lokalsamfunnet – som utgjorde rammen for arbeidernes liv. Det handlet derfor både om produksjon og reproduksjon. Kampen sto ikke minst om anstendige boforhold for migrantarbeiderne, der Lonmin lenge hadde ignorert de forpliktelser som følger av en statlig produksjonslisens.²⁶ De fleste bor derfor i «uformelle» og midlertidige bosettinger i utkanten av gruveområdene, der det verken er veier, strøm, vannforsyning, sanitæranlegg eller sosiale møteplasser. Som følge av arven fra apartheidøkonomien, må de fleste arbeidere fortsatt forsørge familie som er igjen på landsbygda, i tillegg til å hjelpe arbeidsløse slektninger i ei tid med stadig høyere matpriser. De fleste har derfor pådratt seg høy kredittkortgjeld, for deretter å bli henvist til lokale lånehaier, og må derfor bruke en stor andel av inntektene til å betale renter og avdrag. En større studie av arbeidernes vilkår i gruveindustrien som helhet slår da også fast at forbausende lite har skjedd med arbeidsbetingelser, lønn og helseforhold i de siste 30 åra.²⁷

På toppen av sosial desperasjon kom en dyp misnøye med Cosatus symbiotiske forhold til regjeringspartiet, ikke minst etter at en lang rekke korrupsjonsskandaler – som i høy grad impliserte president Jacob Zuma – blei avdekt. Når det rammet Cosatu så sterkt, var det fordi fagbevegelsen hadde vært en mektig støttespiller da Zuma blei valgt til ANC-leder i 2007, og landets president året etter. Men utenom retorisk tale om «radikal økonomisk transformasjon», førte skiftet til lite annet enn at en ny fraksjon

innenfor den politiske eliten fikk adgang til innflytelse og muligheter til å berike seg selv.²⁸

Innenfor gruvenæringa merket mange seg at flere av deres tillitsvalgte var å finne innenfor den klassen av nyrike kapitalister. Det fremste symbolet var Cyril Ramaphosa, som i overgangsperioden sto for et kompromiss mellom arbeid og kapital, men som havnet klart på kapitalens side etter at han tapte for Thabo Mbeki i kampen om å bli Nelson Mandelas etterfølger. Selv om konkurransen er hard, er det neppe noen annen med tilknytning til ANC og fagbevegelsen som har maktet å bygge et så vidtrekkende forretningsimperium. Ved Lonmin blei det spesielt lagt merke til at han i 2012 hadde en betydelig aksjepost gjennom sitt holdingselskap, og derfor var styremedlem.²⁹

De dramatiske augustdagene

Streiken ved Marikana startet 10. august 2012, da alle forsøk på forhandlinger blei avvist av ledelsen i storkonsernet Lonmin.³⁰ Retten til å streike er hjemlet i den sørafrikanske grunnloven fra 1996, og ingen streiker er derfor ulovlige i formell forstand, men de som foregår utenfor det institusjonaliserte forhandlingssystemet betegnes som «ubeskyttet». Det betyr at de som deltar ikke har noe vern mot oppsigelser, og at bedriftsledelsen kan hente inn streikebrytere. Konflikten ved Lonmin var en slik streik, og blei derfor ledet av en uavhengig og direktevalgt komité som holdt hyppige møter. National Union of Mineworkers (Num) fordømte streiken på det kraftigste, og den utviklet seg derfor til et opprør rettet mot både Lonmin som arbeidsgiver og mot dem som egentlig skulle ivareta arbeidernes interesser. Streikekomiteen hadde heller ikke noen direkte forbindelser til en minoritetsforening på platinabeltet, Association of Mineworkers and Construction Union (AMCU), som blei opprettet i 2000 etter at en av deres ledere blei ekskludert av Num.

Det var mye som sto på spill både for Lonmins eiere og for staten, som fryktet at streiken skulle spre seg til andre deler av den strategisk viktige gruvesektoren. Lonmin satte raskt sine sikkerhetsvakter i beredskap og kalte inn store politistyrker, mens Num stilte med væpnete vakter mot arbeidere som demonstrerte utenfor fagforeningens kontorer. I de neste dagene fulgte flere voldelige konfrontasjoner, og allerede før selve massakren hadde ti personer mistet livet, deriblant både arbeidere, fagforeningsrepresentanter og vakt- og politifolk. Dette var ikke noe særpreg ved Marikana, men føyer seg inn i rekka av omfattende voldsinnslag ved streiker og demonstrasjoner, som har fortsatt også etter 1994.³¹

I tillegg til rundt 800 politi med skytevåpen og tåregass, rykket tungt bevæpnede paramilitære spesialstyrker med pansrede kjøretøy inn på morgenen 16. august. Målet var et område der streikende arbeidere var samlet, og som allerede var sperret av piggråd. Da røyken la seg, lå 34 døde arbeidere igjen. Nærmere 80 var såret, flere av dem alvorlig. Den kjente fotojournalisten Greg Marinovich var tidlig på plass, og kunne dokumentere at halvparten av de drepte arbeiderne i virkeligheten blei henrettet under flukt et godt stykke fra samlingsplassen. Marinovich har seinere gitt ut ei bok som blei tildelt Alan Paton-prisen for beste faglitterære bok i Sør-Afrika.³² I tillegg har det kommet en rekke pamfletter, bøker og forskningsrapporter, som også bygger på primærkilder i form av dybdeintervjuer med både arbeidere og ofrenes pårørende.³³ Sterke vitnesbyrd gjengis også i Rehad Desais prisbelønte dokumentarfilm, *Miners shot down*.³⁴

President Jacob Zuma satte umiddelbart etter massakren ned en offisiell granskingskommisjon, selv om streikekomiteen hadde ønsket en mer uavhengig undersøkelse, f.eks. i regi av ILO. Til tross for at utvalget hentet inn langt mer informasjon fra Lonmin, politiet og Num enn fra arbeidere, pårørende og innbyggerne i nærområdene, brakte både avhør og skriftlig dokumentasjon fram mye verdifullt materiale i en rapport på 660 sider.³⁵

Selv om det vises til at flere mistet livet i dagene før streiken, og at flere arbeidere bar våpen, går det klart fram av denne rapporten at de som var i streik opptrådte fredelig og i ordnete former da skytingen startet.

Istedenfor at politiet handlet i selvforsvar, er det klarlagt at deres paramilitære aksjoner hadde fått startsignal kvelden før, og at flere likbiler for lengst var på plass. Det avvises også at rivalisering mellom de to fagforbundene spilte noen rolle. Til tross for at politiets versjon langt på vei blei diskreditert, inneholdt kommisjonens vurderinger mange negative karakteristikk av de streikende arbeiderne. Sosiologen Peter Alexander bruker det samme materialet, men trekker en konklusjon som er langt mer kritisk mot stat, Lonmin og Num.³⁶

Den offisielle granskingskommisjonen fikk også fram at det forut for massakren var tett kontakt mellom eierselskapet, det lokale politiet, landets politidirektør og flere statsråder. En sentral aktør i dette nettverket var Cyril Ramaphosa, som jo var både aksjonær og styremedlem i Lonmin.³⁷ Rapporten etterlater ingen tvil om at han i forkant av massakren hadde nær kontakt med gruveledelsen og statsrådene for politi og for gruveindustrien, og at hans ord blei tillagt stor vekt på politisk hold. Istedenfor å se på streiken som en arbeidskonflikt som måtte løses med forhandlinger, framstilte han den som en kriminell handling som umiddelbart måtte bringes til opphør.³⁸

Hva har skjedd etter 2012?

Selv om risikoen for nye voldshandlinger var stor, samtidig som det kostet mye å gå uten lønn for arbeidere med kreditorer på nakken, fortsatte streiken ved Marikana med samme intensitet i tre uker til. Til slutt så de seg nødt til å godta et tilbud på 22 prosent, som i alle fall var langt bedre enn det som tidligere var forhandlet fram gjennom det regulære avtaleverket.³⁹ Ettersom mange følte seg forrådt av Num og Cosatu, gikk flertallet av gruvearbeiderne i alle platinagruvene over til Association of Mine Workers and Construction Union (AMCU). Et resultat av streiken var derfor at Num blei detronisert som offisiell forhandlingsmotpart.

Marikanamassakren førte til det motsatte av defaitisme. Mens det før 2012 knapt hadde vært noen gruvestreiker, streiket i 2014 over 70 000 arbeidere i alle de tre store selskapene på platinabeltet.⁴⁰ Den varte i hele fem måneder, og førte til at den globale platinaproduksjonen blei redusert med 40 prosent. Igjen var hovedparolen R 12 500 i måneden, et krav som blei frontet for å fortelle at arbeiderne ved Marikana ikke hadde kjempet – eller dødt – forgjeves. Det blei også streiket i solidaritet i flere gull- og kullgruver. Seinere på året gjennomførte National Union of Metal Workers' of South Africa (Numsa) en storstreik i stål- og energiindustrien. Streiken på platinabeltet fikk sin avslutning da AMCU fikk til en betydelig økning i grunnlønnen og løfte om en opptrappingsplan til R 12 500 over en treårsperiode.

Marikanamassakren blei – i all sin brutalitet – en umiddelbar vekker for arbeidere i næringer hvor forholdene lå dårlig til rette for fagorganisering. Med direkte henvisning til Marikana blei det bl.a. gjennomført en rekke

streikeaksjoner i Western Cape, der vin produseres under nærmest slave – liknende vilkår.⁴¹ Commercial Stevedoring, Agricultural and Allied Workers Union (CSAAWU) samarbeidet med andre bevegelser, i første rekke Landless Peoples Movement, og hadde sterk støtte i mer enn 25 lokal samfunn. Det førte i første omgang til ei ny minstelønn, selv om R 106 per dag knapt er til å leve av. Storbøndene svarte med å øke husleia og sette opp prisene i de butikkene som de selv eide, men måtte godta bedre tilsetningsforhold og organisasjonsrett for sesongarbeidere og de mest marginaliserte.⁴² I Norge har Fagforbundet og Norsk Folkehjelp innledet et samarbeid med CSAAWU, som i 2017 blei tildelt Arthur Svenssons internasjonale pris på 500 000 kroner for sin uredde kamp.⁴³

Også utenfor den organiserte fagbevegelsen har det i de siste årene oppstått bevegelser med et systemkritisk potensial, og som understreker at Sør- Afrika er et land med «insurgent citizens».⁴⁴ I 2015 startet bevegelsen #Rhodesmustfall innenfor universitetene, der første steg var å fjerne statuen av erkeimperialisten Cecil Rhodes fra University of Cape Town. Etter at målet blei nådd, blei kampanjen utvidet til et oppgjør med arven fra hvit makt og apartheid innenfor utdanningssystemet. Det handler med andre ord om både rase og klasse.⁴⁵ Tilknytningen til den faglige kampen blei tydeligere i de to neste aksjonene som fulgte. #feesmustfall var en protest mot økte studieavgifter, som særlig ville ramme elever og studenter fra den fattigste delen av befolkningen. Også #outsourcingmustfall startet ved universitetene, men rettet seg direkte mot privatisering og utsetting av tjenester som kantiner, reinhold, søppeltømming og stell av parker. Selv om Cosatus ledelse i starten holdt seg på armlengdes avstand, blei det utviklet et samarbeid med flere berørte fagforeninger på stedet.⁴⁶ Resultatet har da også blitt flere tilfeller av re-kommunalisering. Ved inngangen til 2017 blei det inngått avtaler som sikrer ansatte i private selskaper samme lønn og stillingsvern som de offentlig ansatte. Løsarbeid og privatisering av høyere utdanning er temaer som også har aktivisert mange innenfor det «det aka- demiske prekariatet».⁴⁷

Det politiske landskapet

Gruvestreikene og Marikanamassakren fikk ikke ringvirkninger bare innen – for fagbevegelsen, men stimulerte også til framveksten av et nytt parti, Economic Freedom Fighters (EFF), med Julius Malema som dominerende lederskikkelse. Han hadde tidligere vært leder av ANCs ungdomsforbund og en av Jacob Zumas støttespillere, men provoserte mange i regjeringsalliansen med krav om nasjonaliseringer og radikal omfordeling av jord uten kompensasjon til hvite storbønder. I mars 2012 blei både Malema og andre ledere i ungdomsforbundet ekskludert av ANC. Han blei godt mottatt ved Marikana to dager etter massakren og talte ved massemøter og minneseremonier. Det ga utvilsomt mot til å forsøke seg som partistifter, og EFFs første kongress blei i 2013 lagt nettopp til Marikana.⁴⁸

Med 1,2 millioner stemmer og 6,4 prosent av stemmene fikk EFF sitt nasjonale gjennombrudd allerede ved parlamentsvalget i 2014, og blei landets tredje største parti.⁴⁹ I North West Province, der platinagruvene ligger, var andelen 13 prosent. EFFs 25 representanter i Parlamentet har fra første dag brukt talerstolen til en kompromissløs kamp mot ANC, med særlig brodd mot Jacob Zuma, offentlig korrupsjon og glemte valglofter. EFF har også stilt krav om at Cyril Ramaphosa og flere statsråder må stilles for retten for massedrapene.⁵⁰

Utbyrtere fra ANC har tidligere dannet partier, men de har blitt lite annet enn døgnfluer. Ved lokalvalgene i 2016 kunne EFF derimot notere seg for

en framgang til 8,3 prosent, og fikk nærmere halvparten av stemmene i enkelte valgkretser med høy arbeidsløshet blant ungdom.⁵¹ I landsmålestokk er ANC fortsatt overlegent størst med 56 prosent, med solid støtte på landsbygda der millioner av fattigfolk har fått glede av offentlige tjenester og velferdsoverføringer gjennom barnetrygd og pensjon. Den største opposisjonen, Democratic Alliance, viderefører i all hovedsak et liberal-kapitalistisk parti med europeiske røtter under apartheidida, men appellerer også til den afrikanske middelklassen. Dermed mistet ANC-alliansen flertallet i fire av de fem største byene.

Motsetninger i fagbevegelsen

Det er ikke bare blant gruvarbeidere at debatten om fagbevegelsens bin-dinger til ANC-alliansen har gått høyt etter Marikana. Størst sjokkbølger vakte opprøret i National Union of Metalworkers of South Africa (Numsa), som med sine 340 000 medlemmer var Cosatus største enkeltforbund. Det har alltid regnet seg som en del av fagbevegelsens venstrefløy, og var raskt ute med støtte til de streikende i platinagruvene.⁵² På forbundskongressen i desember 2013 vedtok et overveldende flertall at Numsa ikke skulle drive valgkamp for ANC (og dermed Cosatu) ved parlamentsvalget året etter. Dette har vært oppfattet som en markering av historisk betydning.⁵³ Enda mer oppsikt vakte det at Numsa kort etter gikk sammen med andre anti-kapitalistiske krefter for å danne United Front. Samtidig stilte de opp som et langsiktig mål å stifte en organisasjon – eller parti – under navnet Movement for Socialism, som et alternativ til et ANC som favner over ulike klasseinteresser. Cosatu-ledelsen svarte med å ekskluderte Numsa året etter, men 24 av 53 medlemsorganisasjoner stemte mot. De sørget på samme tid for å kvitte seg med sin frittalende generalsekretær, Zwelinzima Vavi, som hadde uttrykt stadig kraftigere kritikk mot ANCs politiske kurs.

Med sin friere stilling har Numsa engasjert seg sterkere i samarbeid med andre progressive bevegelse. Forbundet var blant initiativtakerne til kampanjen for «One million climate jobs», som krever at omlegging fra et kulldrevet energisystem må bygge på samfunnsmessig planlegging og arbeiderstyrte bedrifter.⁵⁴ Men det har så langt vært liten framgang i arbeidet med en brei venstresamling i United Front, og Malema og EFF har valgt å gå egne veier. Numsa har derimot lyktes å få på plass en ny nasjonal føderasjon, som under navnet South African Federation of Trade Unions (Saftu) så dagens lys i april 2017, med ingen ringere enn Zwelinzima Vavi som generalsekretær. Fra starten var 23 større og mindre forbund med, men nesten halvparten av de 750 000 medlemmene kom fra Numsa. Nest størst er Food and Allied Workers Union (FAAWU), som tok med seg sine 120 000 medlemmer over fra Cosatu. Med direkte adresse til ANC og Cosatu går det fram av stiftelseserklæringen at Saftu skal være uavhengig av partier og statsapparatet, og at målet er et sosialistisk samfunn der gruve- og finanskapitalen er på folkevalgte hender.⁵⁵

Hvor går veien videre?

Sør-Afrika er ikke det samme etter Marikanamassakren i 2012, men hvor mye er egentlig forandret?

Som vist ovenfor, er det ingen tvil om at kampen på arbeidsplassene, i lokalsamfunn, blant slumbeboere i byene og marginaliserte sesongarbeidere på landsbygda har blitt intensivert. Som en ny fagbevegelse har Saftu på kort tid etablert seg innenfor flere av de tunge industrisektorene, og har med sin uavhengighet utfordret ANC-alliansens hegemoni. Til en viss grad faller det inn i en mer utbredt tendens til spontane opprør og uavhengighet innenfor industriproletariatet – og den

store arbeidskraftreserven – i Det globale sør.⁵⁶ Det er heller ingen liten endring at AMCV har skjøvet Cosatu/Num til side i store deler av gruveindustrien, og har gitt sitt bidrag til det en av landets fremste samfunnsforskere har kalt «en ny streike- dynamikk».⁵⁷

Saftus forankring i den tradisjonelle industriarbeiderklassen og dens patriarkalske arv, gjør på den annen side en eventuell sosialistisk allianse under forbundet mindre tillokkende for mangfoldet av sosiale bevegelser, kvinneorganisasjoner, miljøbevisst ungdom og andre som stiller større krav til grasrotdemokrati og mer åpen diskusjon. Lite tyder dessuten på merkbare innhogg innenfor helse- og utdanningssektoren, selv om det er enkelte tilløp. Utsiktene til en samlet opposisjon innad i fagbevegelsen er også svekket ved at AMCU inntil videre har valgt å stå utenfor den nye føderasjonen.

Selv om EFF på kort tid har markert seg som en høylytt opposisjon på den partipolitiske arenaen, er det på store deler av venstresida en høyst forståelig skepsis til Julius Malemas provoserende machostil, tendensen til å betrakte partiet som sin personlige eiendom og hang til spektakulære utspill framfor strategisk og langsiktig tenkning.⁵⁸

Det ser ut til at tida med massiv oppslutning om ANC og ubetinget lojalitet til Cosatu er forbi, men det er heller ikke lett å se hvor veien går videre. Det skyldes også at Cosatu gjennom 2016 og 2017 viste stadig større vilje til å distansere seg fra Jacob Zuma og hans egenmektige – og ikke minst korrupte – styre. Det blei bl.a. symbolisert med en éndags politisk streik i september 2017. Ved partikongressen i desember 2017 var Cosatu på det seirende laget som sikret Cyril Ramaphosas valg som ANC-leder, riktignok knepent foran presidentens foretrukne kandidat. Fordi Jacob Zumas regime har bidratt til å diskreditere ANC, og dermed drive grunn- laget vekk for en valgseier i 2019, så partiets ledelse seg i neste omgang nødt til å kreve hans umiddelbare avgang. 15. februar 2018 blei Cyril Ramaphosa så utnevnt av Nasjonalforsamlingen til landets nye president. Det er ingen tvil om at dette innvarsler et dramatisk oppgjør med et korrupt, autoritært og uforutsigbart styre, som av gode grunner var forhatt i alle politiske miljøer.⁵⁹ Men for mange fagorganiserte er ikke sårene etter Marikana leget, og Ramaphosas offentlige beklagelse har gjort lite inntrykk på hans fremste kritikere.⁶⁰ At mange krefter forenes i kampen mot korrupsjon, betyr heller ikke at de er like samstemt når det gjelder økonomisk politikk og synet på den afrikanske kapitalistklassen som Ramaphosa lenge har frontet. På den annen side tok det ikke mange dagene etter presidentskiftet før ANC varslet flere radikale tiltak, derunder en kommisjon som skal forberede en dyptgripende reform for afrikanske fattigfolk på landsbygda. Det må nødvendigvis skje på bekostning av hvite jordeiere, som snart 25 år etter 1994 fortsatt eier 72 prosent av all jord, og som ikke kan regne med kompensasjon til markedspris.⁶¹

Uansett forskyvninger i det faglige og politiske landskapet, er Sør-Afrika fortsatt et samfunn hvor makt- og klasseforholdene fra apartheidtida ikke er grunnleggende endret. Ifølge offisiell statistikk lever 55,5 prosent av alle sørafrikanere under fattigdomsgrensa på 4 USD om dagen, dvs. at mer enn 30 millioner – hver fjerde innbygger – strever med å skaffe mat på bordet. Arbeidsløsheten var i 2014 på 40 prosent om man regner inn alle som aktivt søker jobb, mens andelen er langt høyere blant ungdom.⁶² I tillegg har fagbevegelsen blitt svekket gjennom private bemanningsbyråer som driver lønnsdumping, i tillegg til at mektige storselskaper truer med utflagging og investeringsstreik mot kravene om ei lønn til å leve av.

Ut fra de kriterier som blei stilt opp innledningsvis, er det altså for tidlig å konkludere med at massakrer og streiker i platinagruvene er et definitivt vendepunkt i sørafrikansk historie.⁶³ For dem som ønsker et radikalt – for ikke å si revolusjonært – alternativ til en ANC-allianse som favner over både stalinister, sosialdemokrater, nyrike karrierister og troende nyliberalister, er nok «nøktern optimisme» foreløpig den mest nærliggende sinnstemningen. Så får vi heller komme tilbake med klarere konklusjoner i festskriftet til Knut Kjeldstadli 100-årsdag.

Avsluttet mars 2018.

Fotnoter:

1. Tittelen er hentet fra Luke Sinwell og Siphwe Mbatha, *The spirit of Marikana. The rise of insurgent trade unionism in South Africa*, London 2016. Andre oversikter i bokform er Peter Alexander mfl., *Marikana. Voices from South Africa's mining massacre*, Athens 2013 og Greg Marinovich, *Murder at small koppie. The real story of South Africa's Marikana massacre*, Michigan 2017. Artikkelen bygger også på de historiske hovedlinjer som er trukket opp i Tore Linné Eriksen, *Sør-Afrikas historie*, Kristiansand 2016 og John S. Saul og Patrick Bond, *South Africa. The present as history*, Oxford 2016. 2 Se f.eks. Idar Helle, Knut Kjeldstadli og Jardar Sørvoll (red.), *Historier om motstand*.
2. *Kollektive bevegelse i det 20. århundre*, Oslo 2010.
3. Denne industrien er analysert i Andrew Bowman, *Dilemmas of distribution: financialisation, boom and bust in the post-apartheid platinum industry*, Johannesburg 2016. (https://docs.wixstatic.com/ugd/4e496b_4fbb161f0278440a9bd91716ca27576b.pdf) Sett 06.02.2018.
4. «The massacre was a rupture that led to a sequence of further occurrences, notably a massive wave of strikes which are changing structures in people's lives». Peter Alexander, *Marikana, turning point in South African history*, *Review of African Political Economy* nr. 138, 2013: 605.
5. Se bl.a. Patrick Bond, *Movements, protest and a massacre in South Africa*, *Journal of Contemporary Studies* nr. 2, 2013: 283–302 og Trevor Ngwane, *Against all odds: The «Spirit of Marikana» and the Resurgence of the Working Class Movement in South Africa*, i Immanuel Ness mfl. (red.), *Urban revolt. State power and the rise of people's movements in the Global South*, Chicago 2017: 29–47.
6. Tilnærmingen er inspirert av Cenk Saracoglu, *Building an alternative to mainstream social movement theories* i Oksana Balashova mfl. (red.), *Where have all the classes gone? A critical perspective on struggles and collective action*, München 2017: 12–28.
7. I lys av den rolle som banker, oppkjøpsfond og finansselskaper spiller i dag, har det blitt mer vanlig å tale om «mineral-, energi- og finanskomplekset». Se bl.a. Samantha Ashman, *The South African economy: The minerals-energy-finance complex redubbed?* i G. Khadiagala mfl. (red.), *New South African Review* 5, Johannesburg 2015: 67–85.
8. UDFs historie er fortalt i Ineke van Kessel, «Beyond our wildest dreams». *The United Democratic Front and the transformation of South Africa*, Charlottesville 2000.
9. Eddie Cottle, *Long waves of strikes in South Africa: 1900–2015*, i Balashova mfl. 2017:
10. Jeremy Baskin, *Striking back – a history of Cosatu*, Johannesburg 1991.
11. Apartheidregimets fall er beskrevet i Eriksen 2016: 117–134.
12. Denne kortversjonen av overgangen og den første perioden etter 1994

- bygger særlig på Patrick Bond, *Elite transition. From apartheid to neoliberalism in South Africa*, London 2014 (2. utg.)
13. Sakhela Buhlungu, *Paradox of victory. Cosatu and the democratic transition in South Africa*, Pietmaritzburg 2010.
14. For en kritisk analyse av dette programmet, se Roger Tangri og Roger Southall, *The politics of Black Economic Empowerment in South Africa*, *Journal of Southern African Studies* nr. 3, 2008: 699–716.
15. Cottle 2017: 161–163.
16. Dette er et sentralt poeng i Mariam Di Paolo og Nicolas Pons-Vignon, *Labour market restructuring in South Africa: low wages, high insecurity*, *Review of African Political Economy*, nr. 138, 2013: 628–638.
17. Carl-Ulrik Schierup, *Under the rainbow: migration, precarity and people power in post-apartheid South Africa*, *Critical Sociology*. 2016:1051–1068.
18. Dette et tema for et knippe spennende artikler i Andries Bezuidenhout og Malehoko Tshoaei (red.): *Labour beyond Cosatu. Mapping the future of South Africa's labour landscape*, Johannesburg 2017.
19. Cottle 2017: 163.
20. Det går fram av fire case-studier i Peter Alexander, *The rebellion of the poor: South Africa's delivery protests – a preliminary analysis*, *Review of African Political Economy* nr. 123, 2010: 3: 25–40.
21. Tyanai Masyia, *Social movement trade unionism: Case of the Congress of South African Trade Unions*, *Politikon* nr. 3, 2014: 443–460.
22. Saracoglu 2017: 154.
- 23 Dick Forslund har sammenfattet en større studie: *Briefing on the report «The Bermuda connection: Profit shifting, inequality and unaffordability at Lonmin 1999–2012»*, *Review of African Political Economy*, nr. 146, 2016: 657–665.
24. Opplysningene om Marikanastreiken er hovedsakelig hentet fra Alexander 2013, Sinwell og Mbatha 2016, Bond 2013 og Ngwane 2017.
25. Sinwell og Bhatha 2016: 26–31.
26. Bench Marks Foundation, som er en sørafrikansk NGO med kirketilknytning, har ved flere anledninger påvist det store gapet mellom gruveselskapenes løfter og det som har blitt satt ut i livet. Se bl.a. *Coping with unsustainability. Policy Gap 7: Lonmin 2003–2012*, Johannesburg, 2013. http://www.bench-marks.org.za/press/lonmin_report_print.pdf. Sett 06.02.2018.
27. Hugh Macmillan, *Plus ca change? Mining in South Africa in the last 30 years – an overview*, *Review of African Political Economy*, nr. 152, 2017: 271–291.
28. Den best dokumenterte gjennomgangen av Zumas korrupte regime, utført av et team av framstående akademikere i regi av ulike universiteter, er Mark Swilling (red.), *Betrayal of the promise: How South Africa is being stolen*, Johannesburg 2017. (7zhcvti0ul2ftip9rxo9fj9.wp – engine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2017/05/Betrayal-of-the-Promise-25052017.pdf). Se også Jacques Plauw, *The president's keepers. Those keeping Zuma in power and out of prison*, Cape Town 2017.
29. Et eget kapittel er viet hans businessimperium i Ray Hartley, *Ramaphosa. The man who would be king*, Johannesburg 2017:75–99.
30. Lonmin har sine røtter i det sørlige Afrika helt tilbake til begynnelsen av 1900-tallet, men til tross for at 99 prosent av de tilsatte arbeider i Sør-Afrika, ligger hovedkontoret fortsatt i London. Som i så mange andre selskaper, er det stadige omskiftninger i eierforholdet. I 2012 var den internasjonale mineralgiganten Glencore største aksjonær, men de har nå solgt seg helt ut. Der samme har Statens Petroleumsfond som på tidspunktet for massakren hadde investert 433 millioner NOK. I dag er sørafrikanske investeringsselskaper og et statlig pensjonsfond (Public Investment

- Corporation-PIC) de største eierne. Informasjon om Lonmin oppdateres jevnlig av nettstedet 4-traders.com (<http://www.4-traders.com/LONMIN-PLC-4000608/company/>). Sett 06.02.18.
31. Se Karl von Holdt, South Africa: The transition to violent democracy, *Review of African Political Economy* nr. 138, 2013: 589–604.
32. Marinovich 217.
33. Se særlig Alexander mfl. 2013 og Sinwell og Mbatha 2016, som bruker antropologiske og sosiologiske metoder.
34. <http://www.minersshutdown.co.za/> <https://www.youtube.com/watch?v=E6-s7yt7fv0>.
35. Fanlam Commission of Inquiry into Marikana, Pretoria, 2015 (<https://www.sahrc.org.za/home/21/files/marikana-report-1.pdf>) For en oppsummering og kritisk diskusjon, se Kally Forrest, Marikana Commission, unearthing the truth, or burying it?, Johannesburg, 2015. (http://www.raith.org.za/docs/KallyForrest_SWOP-Forrest-Report-FINAL.pdf) Sett 06.02.2018.
36. Peter Alexander, Marikana commission of inquiry: From narratives towards history, *Journal of Southern African Studies* nr. 5, 2016: 815–39.
37. Denne framstillingen av Cyril Ramaphosas rolle bygger på Hartley 2017: 99–127.
38. Samme sted: 120.
39. Sinwell og Mbatha 2016: 68.
40. Alle opplysninger om 2014-streikene bygger på et eget kapittel i Sinwell og Mbatha 2016: 142–162.
41. Den avslørende filmen, med norsk tittel *Bitre druer*, vakte stor oppsikt da den ble vist i NRK Brennpunkt i 2016. Den er tilgjengelig på nett: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/mddp11001416/01-11-2016>. Sett 06.02.2018.
42. Disse tallene er fra Jesse Wilderman, *From flexible work to mass uprising: The Western Cape farm workers' struggle*, Johannesburg 2015. https://docs.wixstatic.com/ugd/4e496b_4672cd0a5f0c4e549a5e091ba35d5771.pdf. Sett 06.02.2018.
43. Det tyder kanskje på at LOs historiske bånd til Cosatu ikke er like sterke som før. De nære forbindelsene, som har inkludert betydelig økonomisk støtte tilbake til starten i 1983, er dokumentert i Vesla Vetlesen, *Frihet for Sør-Afrika. LO og kampen mot apartheid*, Oslo, 1998.
44. Begrepet er hentet fra Julian Brown, *South Africa's insurgent citizens*, London 2015.
45. For en beretning innenfra, som setter aksjonen i et bredt perspektiv, se Francis B. Nyamjoh, #Rhodesmustfall. Nibbing at resilient colonialism in South Africa, Johannesburg: 2016.
46. Thembi Lockett og Deliwe Mzobe, #OutsourcingMustFall: The role of workers in the 2015 protest wave at South African Universities, *Global Labour Journal* nr. 1, 2016: 94–99.
47. Se bl.a. Chris Callaghan, The coming of a perfect storm? «Forced privatisation» and precarious labour in South African academia, *Global Labour Journal* nr. 1, 2018: 82–91.
48. De sentrale EFF-dokumentene er, sammen med intervjuer med Malema, gjengitt i Floy Shi – vambu og Janet Smith (red.): *The coming revolution, Julius Malema and the fight for African freedom*, Johannesburg 2014.
49. For en oversikt over alle valg etter 1994, se Eriksen 2016:181.
50. <https://citizen.co.za/news/south-africa/415600/malema-to-take-ramaphosa-to-court-over-marikana>. Sett 02.03.2018.
51. 2016-valget er kommentert i Tore Linné Eriksen, *Sør-Afrika – kontrastenes land, Hvor hender det?* (NUPI), Oslo 2016. <http://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/2016/Soer-Afrika-kontrastenes->

land. Sett 06.02.2018.

52. For en historisk oversikt, se Kally Forrest, *Metals that will not bend. The National Union of Metalworkers of South Africa, 1980–1995*, Johannesburg: 2011. De siste årene er analysert i Ashman og Pons-Vignon 2015: 93–113.

53. Vedtaket er beskrevet som «... the most important rupture in South African politics since 1994» i Ashman og Pons-Vignon 2015: 95.

54. *One million climate jobs. Moving South Africa towards a low-carbon, wageled and just path*. Cape Town 2016.

<http://aidc.org.za/download/climate-change/OMCJ-booklet-AIDC-electronic-version.pdf> Sett 06.02.2018.

55. For alle dokumenter fra den første kongressen, se

<http://saftu.org.za/wp-content/uploads/2017/09/SAFTU-A6-CONSTITUTION-Final-Final-min.pdf>. Sett 06.02.2018.

56. Dette er hovedtema i et eget kapittel om Sør-Afrika i Immanuel Ness, *Southern insurgency. The coming of the global working class*, London 2016: 148–178.

57. Edward Webster, *Marikana and beyond: New dynamics in strikes in South Africa*, *Global Labour Journal* nr. 2, 2017: 139–158.

(<https://mulpress.mcmaster.ca/globallabour/article/viewFile/3045/2792>).

58. Tasneem Essop gir et kritisk nærbilde av EFF i *Populism and the political character of the Economic Freedom Fighters – a view from a branch*, *LABOUR, Capital and Society* nr. 1&2, 2015: 113–138.

59. Hartley 2017: 135.

60. Samme sted, 124–126. Mens beklagelsen mest gjaldt uheldig språkbruk, mener Peter Alex- ander at massakren kunne vært unngått dersom Ramaphosa isteden hadde insistert på for- handlinger. Se «Sorry, Cyril, Marikana apology is not enough», *BusinessLive*, 17.05.2017.

(<https://www.businesslive.co.za/bd/opinion/2017-05-17-sorry-cyril-marikana-apology-is-not-enough/>)

61. <https://www.theroot.com/for-the-descendants-of-south-africas-colonizers-the-tim-1823440236> Sett 02.03.2018.

62. Tallene er fra StatsSA, *Poverty trends in South Africa. An examination of absolute poverty between 2006 and 2015*, Pretoria 2017.

<http://www.statssa.gov.za/publications/Report-03-10-06/Report-03-10-062015.pdf>. Sett 06.02.2018.

63. Dette er til liten glede for metodologiske purister, som synes at hypoteser er ufruktbare om de ikke formuleres slik at de utvetydig kan falsifiseres eller verifiseres. Min trøst er at en slik konklusjon henter støtte hos mange av Sør-Afrikas mest skarpskodde forskere, se bl.a. Prishani Naidoo, *Between old and new. Struggles in contemporary South Africa*, *South Atlantic Quarterly* nr. 2, 2015: 436–445 og Sam Ashman mfl., *South Africa's ANC. The beginning of an end?* *Catalyst* nr. 1, 2017: 75–106.

Liker du det du leser?

VIPPS noen kroner til **137267**
eller betal direkte til konto **1254.05.88617**

Støtt oss med fast bidrag hver må

Alternativ 1 : 100,00 NOK / måned

ANC arbeiderbevegelsen Marikana massakre Sør-Afrika streik

Leave a comment

Your email address will not be published.